

ВИСНОВОК

рецензента

кандидата педагогічних наук, старшого наукового співробітника
Тищенка Владислава Володимировича
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертації

Якуби Лесі Станіславівни

**«Індивідуально-орієнтований підхід до формування діалогічної
компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального
розвитку»,**

поданої на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії
за спеціальністю 016 Спеціальна освіта
(01 Освіта/Педагогіка)

1. Актуальність теми дослідження. Проблема формування комунікативної діяльності в дітей з порушеннями інтелектуального розвитку досі залишається вагомим та актуальним для сучасної спеціальної освіти. Комунікація – це спосіб обміну інформацією, встановлення емоційних контактів, врешті, пізнання світу. У дітей з інтелектуальними порушеннями комунікація з дорослими та однолітками формується зі значним відставанням від нормотипового розвитку та супроводжується низкою специфічних особливостей. Саме їх вивченню та аналізу присвячені численні наукові праці зі спеціальної педагогіки та психології. Однак окремі аспекти цієї масштабної проблеми все ще залишаються мало вивченими.

До таких проблем належить вивчення стану та особливостей формування в дітей з порушеннями інтелектуального розвитку діалогічної компетентності. Діалог є найбільш онтогенетично ранньою формою комунікації дитини. А отже, він стає своєрідним фундаментом для розвитку інших, складніших видів комунікативної діяльності. З невербального діалогу немовляти народжується мовленнєва комунікація, що поступово набирає ознак панівної.

Важливість вивчення особливостей формування діалогічної компетентності в дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, вивчення умов і чинників, що сприятимуть її розвитку, залучення до цього процесу

батьків дітей та озброєння їх доступними засобами організації розвивального середовища в сім'ї – усе це безумовно обґрунтовує актуальність представленого дисертаційного дослідження «Індивідуально-орієнтований підхід до формування діалогічної компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку».

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз матеріалів дисертаційної праці дає підстави для висновку щодо обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків. Дисертантка здійснила ґрунтовний теоретичний аналіз та узагальнення даних науково-теоретичної та методичної літератури, загальних та спеціальних, вітчизняних та закордонних джерел з проблеми дослідження.

У дисертації представлено теоретичний аналіз, узагальнення та запропоновано практичне розв'язання проблеми формування діалогічної компетентності в дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку, що полягає в теоретичному обґрунтуванні, розробці та експериментальній перевірці ефективності програми формування діалогічної компетентності означеної категорії дітей.

Дисертація містить вступ, три розділи, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел та додатки.

У процесі дослідження використано комплекс теоретичних та емпіричних і статистичних методів дослідження, що є адекватними природі досліджуваного психолого-педагогічного явища.

Дисертантка здійснила системний теоретико-методологічний та історичний аналіз проблеми формування діалогічної компетентності в дітей з порушенням інтелектуального розвитку дошкільного віку з позицій міждисциплінарного підходу. З'ясовано та уточнено сутність ключових для дослідження понять та визначень: «діалогічна компетентність», «соціальне середовище» «бар'єри та фасилітатори»; обґрунтовано метамову дослідження.

Діалогічну компетентність визначено як сукупність соціальних, комунікативних, мовленнєвих знань та вмінь; компоненти діалогічної компетентності – як мотиваційно-особистісний, діяльнісно-ситуативний, комунікативно-мовленнєвий та когнітивно-мисленнєвий.

Автор визначила й теоретично обґрунтувала змістовну наповнюваність та особливості організації психокорекційної та консультативної роботи залежно від можливостей дитини й умов середовища розвитку. Досліджено обмеження можливостей опанування комунікативними засобами – як вербальними, так і невербальними. Окреслено чинники соціального середовища, що можуть бути як бар'єрами, так і фасилітаторами для формування діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку.

Розроблено та апробовано комплексну психолого-педагогічну діагностику можливостей дитини та стану сформованості діалогічної компетентності з використанням біопсихосоціального підходу. Визначено компоненти, критерії оцінювання, показники та рівні сформованості діалогічного компонента комунікативно-мовленнєвої компетентності дітей означеної категорії, бар'єрів та фасилітаторів для її формування в родинному середовищі.

Л. С. Якуба розробила та апробувала психолого-педагогічну технологію подолання бар'єрів та посилення фасилітації в родині дитини з урахуванням індивідуально-орієнтованого підходу; а також експериментально перевірила ефективність її застосування. Контрольний зріз та статистична обробка отриманих даних за багатофункціональним критерієм ϕ^* Фішера підтвердили позитивну динаміку, що проявилась у зменшенні бар'єрів та посиленні фасилітації формування діалогічної компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку в середовищі родини.

3. Наукова новизна одержаних результатів полягає у в такому: комплексно проаналізовано проблему порушень формування діалогічної компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку;

обґрунтовано застосування педагогічної технології, спрямованої на створення психолого-педагогічних умов формування діалогічної компетентності та розвиток комунікативно-мовленнєвої сфери дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку; розроблено, теоретично обґрунтовано й апробовано комплексну методику діагностики стану діалогічної компетентності з позицій біопсихосоціального та індивідуально-орієнтованого підходів; схарактеризовано критерії оцінки, показники та рівні сформованості структурних складників діалогічної компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку; розроблено засоби, форми організації та забезпечення діагностики та корекції комунікативно-мовленнєвої сфери з урахуванням індивідуального підходу та умов середовища розвитку; дальшого розвитку набули методологічні підходи до вивчення комунікативно-мовленнєвого розвитку дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації в публікаціях, збережених за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на наукових конференціях різного рівня. Основні положення й результати дисертаційної роботи відображено в 16 наукових працях, серед яких: 3 статі у фахових виданнях України, 2 статті в інших виданнях, 11 публікацій апробаційного характеру в збірках матеріалів науково-практичних конференцій.

5. Практичне значення дослідження

полягає в тому, що вперше було: схарактеризовано поняття «діалогічна компетентність дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку», схарактеризовано зміст роботи корекційного педагога з формування діалогічної компетентності з використанням біопсихосоціального підходу з опорою на наявні можливості дитини та середовища розвитку; виявлено специфічні особливості процесу формування діалогічної компетентності дошкільника з порушенням інтелектуального розвитку та впливу на їх формування середовища родини.

Результати дослідження **впроваджено** в роботу «Освітнього хабу» ХНПУ імені Г.С. Сковороди, у межах діяльності кабінету діагностики та корекції психофізичного розвитку; «Міської дитячої поліклініки № 23» ХМР; інклюзивно-ресурсних центрів 20 громад Харківської області, що були задіяні в проєкті «Посилення інклюзивної освіти для дітей з особливими освітніми потребами, зокрема дітей з інвалідністю, в Харківській області», ініційованого Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ) та який реалізується за підтримкою Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної (військової) адміністрації в межах співпраці Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди з БО «Благодійний фонд “Харків з тобою”», ГО «Спільнота небайдужих “Дія”».

6. Зауваження до дисертації та її дискусійні положення.

Загалом варто відзначити високий науковий рівень розробок здобувача в результаті проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи.

1. На мою думку, у контексті дослідження є потреба уточнити терміни «фасилітація» та «фасилітатор», які є надзвичайно важливими в системі запропонованої роботи з формування діалогічної компетентності в дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.

2. Для повноти висвітлення проблеми формування діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку варто було б глибше дослідити складники комунікативно-мовленнєвої діяльності, зокрема стану сформованості різних сторін і компонентів мовлення. Незрозумілим залишається й місце логопеда в проведенні роботи з формування діалогічної компетентності дошкільників з порушеннями інтелектуального розвитку.

3. Робота потребує доопрацювань у плані мовного оформлення (стилістика, орфографія, пунктуація).

Водночас висловленні зауваження та пропозиції мають дискусійний та рекомендаційний характер і не знижують теоретичної та практичної цінності

проведеного дослідження, яке є цілісним, має наукову новизну і практичне значення. Висновки дисертації сформульовано відповідно до завдань дослідження та отриманих результатів, які вповні відображають основний зміст роботи.

З аналізу тексту дисертації рецензентом вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

7. Загальний висновок. Дисертаційна робота **Якуби Л.С.** «Індивідуально-орієнтований підхід до формування діалогічної компетентності дошкільників з порушенням інтелектуального розвитку», подану на здобуття наукового ступеня вищої освіти доктора філософії з галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю: 016 – спеціальна освіта, за своїми актуальністю, науково-теоретичним рівнем, новизною постановки та розв’язанням проблем, практичним значенням відповідає вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 року № 341) і може бути рекомендована до захисту на засіданні спеціалізованої вченої ради.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,

завідувач кафедри логопедії

та логопсихології факультету спеціальної

та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова

